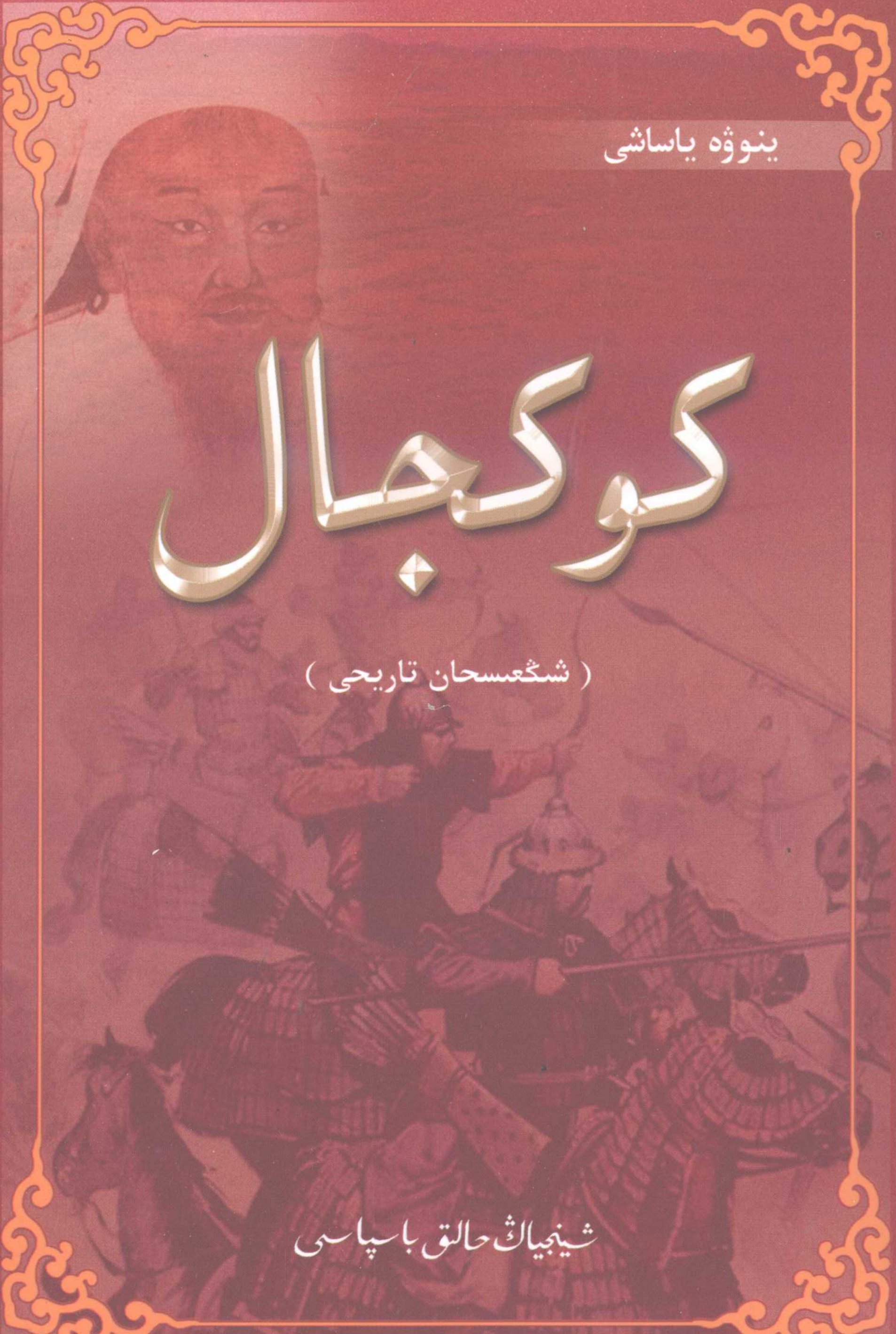

ينوۋه ياساشى

كوكجال

(شىڭعىسحان تاريحى)

شينجياڭ حالىق باسپاسى

ينوۋە ياساشي

كوكجال

(رومان)

(شىڭعىستان تارىحى)

موڭعۇلشادان اۋدارعان: بادىمجاپ

شىنجياڭ حالىق باسپاسى
ءۇرىمجى 2009

图书在版编目(CIP)数据

索尔贴赤郎:哈萨克文/(日)井上靖著;巴德木加甫译.—乌鲁木齐:新疆人民出版社,1992.2(2009.5重印)

ISBN 978—7—228—00638—0

Ⅰ.索... Ⅱ.①井...②巴... Ⅲ.历史小说—日本—现代—哈萨克语(中国少数民族语言) Ⅳ.I313.45

中国版本图书馆CIP数据核字(2009)第078767号

责任编辑: 那衣满
责任校对: 夏提克
封面设计: 夏提克

索尔贴赤郎(哈萨克文)
井上靖 著
巴德木加甫 译

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐市解放南路348号 邮政编码:830001)
新疆新华书店发行
乌鲁木齐大金马印务有限公司印刷
850×1168毫米 32开本 9.50印张
1988年10月第1版 2009年5月第4次印刷
印数:8541——10540

ISBN 978—7—228—00638—0 定价:15.00元

بۇل كىتاپ 1983-جىلى ساۋىردە باسپامىز جاعىنان موڭعۇل تىلىندە ٴبىرىنشى رەت باسىلعان بولاتىن، سول نۇسقاسىنىڭ ٴبىرىنشى باسىلۋى بويىنشا اۋدارىلدى.

本书根据我社 1983 年 4 月第 1 版第 1 次托忒印刷本翻译出版。

جاۋاپتى رەداكتورى : س. نايمان

جاۋاپتى كوررەكتورى : شاتتىق اڭسا

مۇقاباسىن جوبالاعان : شاتتىق اڭسا

كوكجال

*

شينجياڭ حالىق باسپاسى باستىردى

(ٴۇرىمجى قالاسى، وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى، 348 - اۋلا)

شينجياڭ شينحۋا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى

ٴۇرىمجى داجينما باسپا شەكتى سەرىكتىگىندە باسىلدى

فورمات 1/32 1168×850 ، 9.50 باسپا تاباق

1988 - جىل، قازان، 1 - باسپاسى

2009 - جىل، مامىر، 4 - باسىلۋى

تيراجى: 10540——8541

ISBN 978—7—228—00638—0

باعاسى: 15.00 يۋان

اۋدارۋشىدان

جاپونيانىڭ تانىمال جازۋشىسى ينوۋە ياساشي مىرزا شىعىس ەلدەرىنىڭ تاريحى تاقىرىپ ەتىلگەن ۇزىندى - قىسقالى ماقالالاردى، رومان - اڭگىمەلەردى ۇزبەي جازىپ كەلەدى. «كوكجال» رومانى ونىڭ وسى تاقىرىپتاعى كەسەك تۋىندىلارىنىڭ ٴبىرى سانالادى.

«كوكجال» رومانى 1960 - جىلدارى جاپونيادا تۇڭعىش رەت جاريالانعانىنان قازىرگە دەيىن قالىڭ وقىرماندارىن وزىنە باۋراپ، جاپونيادا ىلگەرىندى - كەيىندى ون سەگىز رەت باسىلىپ شىقتى. ەلىمىزدە ىشكى موڭعۇلدىق وتحون جولداس ونى جاپون تىلىنەن موڭعۇل تىلىنە اۋدارعان ەدى، مەن سول موڭعۇل تىلىندەگى نۇسقاسىنان قازاق تىلىنە اۋدارىپ وتىرمىن.

«كوكجال» رومانى موڭعۇل ۇلتى اراسىندا ەرتەدەن تاراپ، قانىق تانىلعان «موڭعۇلداردىڭ قۇپيا تاريحىنا» ساي جازىلعان، مۇندا شىڭعىسحاننىڭ جارىق دۇنيەگە كەلىپ، جارىق دۇنيەمەن قوشتاسقانعا دەيىنگى تۇتاس ٴومىرى تۇجىرىمدى تۇردە تانىستىرىلادى.

«موڭعۇلداردىڭ قۇپيا تاريحى» نەگىزىنەن ٴومىر شىندىعى جەلىسىمەن جازىلادى، ٴىشىنارا قيال - عاجايىپ ەرتەگىلەر دە قامتىلىپ جاتادى. ايتالىق، كوكجال، عوۋا مارال، ٴۇش كوش الىستاعى قارايعاندى قالت كەتىرمەي كورەتىن جالعىز كوزدى دوبا سوقىر سياقتىلار. مۇنداي قيال - عاجايىپ ەرتەگىلەر وزگە ۇلتتاردىڭ تاريحي ومىرىندە دە جيى كەزدەسەدى. مىسالى، ەجەلگى ريم پاتشالىعىنىڭ پاتشاسى قانشىق قاسقىردىڭ ەمشەگىن ەمىپ ەل قاتارىنا قوسىلادى، جوڭگونىڭ ەرتە زامانعى پاتشالارى اجداهاردان وزگەرگەن دەلىنەدى. ەرتە زامان موڭعۇلدارى ٴتاڭىردىڭ تاعىلىمى بويىنشا جەر - جاھانعا كوكجال، عوۋا مارال پايدا بولدى دەپ ٴتۇيىپ، ولاردى وزدەرىنىڭ شاپاعاتشىسى، قورمالى

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

رەتىندە قارايدى، رۋحاني تىرەگى ەتەدى، ولاردى جارىق دۇنيەدەگى ەڭ قۇدىرەتتى، ەڭ اقىلدى جاندار دەپ سۇرەتتەيدى. شىڭعىسحان جانە ونىڭ ۇرىم - بۇتاقتارى وزدەرىنە كوكجالدىڭ قانى سىڭگەن دەپ ساناپ، كوكجالدىڭ ۇمىتىن اقتاۋدى ارمان ەتەدى جانە موڭعۇلدىڭ كوكجالدارى بولۋ جولىندا ۇمىر بويى ارپالىسادى.

كوكجال، عوۋا مارىل جونىندە وقىمىستىلار اراسىندا تۇرلىشە كوزقاراستار مەن قويىلىستار ۇمىر ۇسۇرىپ كەلەدى. ولاردىڭ كەيبىرەۋلەرى كوكجال، عوۋا مارىل تاريحتا بولعان ادامداردىڭ ەسىمى دەسە، كەيبىرەۋلەرى تاريحتا بولعان ادامداردىڭ ەسىمى ەمەس دەپ قارايدى. ال ينوۋە مىرزا كوكجال، عوۋا مارىل تاريحتا بولعان ادامداردىڭ ەسىمى ەمەس، قيال - عاجايىپ ەرتەگىلەردەگى باتىرلار دەپ ەسەپتەيدى دە، ونى شىڭعىسحاننىڭ بۇكىل كەشىرمەلەرىنە ۇشتاستىرا قالام تەربەيدى.

«كوكجال» رومانىندا رۋ - تايپالار اراسىنداعى الاۋىزدىق، اسىرەسە شىڭعىسحان باس بولعان موڭعۇل ۇلتى مەن باسقا رۋ - تايپالار اراسىنداعى تارتىس كورنەكتىلەندىرە جازىلادى، شىڭعىسحان تىزەسىن باتىرعان رۋ - تايپالاردىڭ جانە موڭعۇل اسكەرلەرى اتىنىڭ تۇياعى جەتكەن جەرلەردىڭ ۇمان - جايى ۇسوز بولادى. مۇنىڭ ۇزى سول زامانداعى قيلى - قيلى رۋ - تايپالاردىڭ ۇمىرىن، تاريحىن بىلۋگە، زەرتتەۋگە سەپتىك تيگىزەر دەپ ويلايمىن.

مازمۇنى

ٴبىرىنشى تاراۋ..1

ەكىنشى تاراۋ ....:...40

ٴۇشىنشى تاراۋ 82

ٴتورتىنشى تاراۋ 114

بەسىنشى تاراۋ 143

التىنشى تاراۋ 174

جەتىنشى تاراۋ 200

سەگىزىنشى تاراۋ 227

توعىزىنشى تاراۋ 266

سوڭعى ٴسوز 295

ٴبىرىنشى تاراۋ

بۇل وقيعا جاڭاشا جىل ساناۋ ەسەبى بويىنشا 1162 ـ جىلى بولعان ەدى. تۇ باستان ـ اق ەكى وزەنگە ــــ ونون وزەنى مەن كەرەۋلين وزەنىنە بولىنگەن قارا وزەنىنىڭ (حيلۇڭجياڭنىڭ) جاعالاۋىنداعى جاساڭ جايىلىم، نۋ ورماندى وڭىرگە كوشپەلى موڭعۇل اۋىلدارى ىرگە جايىپ قونعان. وسى اۋىلداردىڭ ىشىندەگى ٴتور اۋىلدىڭ ٴبىر ۇيىندە ٴبىر نارەستە ٴومىر ەسىگىن قاعىپ، جارىق كوردى. ونىڭ شەشەسى جيىرما جاستان ەندى عانا اسقان، اي مەن كۇندەي سۇلۋ كەلىنشەك ۇلۇن ەدى. بۇل شاقتا، اۋىل ـ اۋىلداعى ەركەك جىنىستى بىتكەننىڭ ٴبارى تابان تىرەپ ايقاسۋعا كەلگەن تاتار تايپاسىنىڭ بەتىن قايتارۋ ٴۇشىن ۇرىسقا جابال اتتانعاندىقتان، اۋىل ـ ايماقتا ٴبىرلى ـ جارىم شال ـ شاۋقان، بالا ـ شاعا عانا قالعان بولاتىن.

ٴوز تايپاسىنان ون نەشە شاقىرىم جەردە تۇتانىپ جاتقان ۇرىسقا كەتكەن جۇبايى ياسۋكايگە ۇل بالا تاپقان حابارىن جەتكىزۋ ٴۇشىن ۇلۇن اتقوسشى شالدى اتتاندىردى، شال كەتكەننەن كەيىن جار دەگدىندە سۇيگەن جالعىزىنىڭ جۇزىنە كوزىن تىگە قارادى. بوبەگى تىنىم تاپپاي قول ـ اياعىن تىپىرلاتىپ جورگەگىندە جاتىر، ٴسۇت اناسى جازدىرا الماعان سول جاق جۇدىرىعى قاتتى ٴتۇيۋلى. ۇلۇن بالاسىنىڭ ٴتورت مۇشەسىنىڭ ساۋ، الدە ساۋ ەمەستىگىنە تولىق كوز جەتكىزۋ ٴۇشىن جۇمىلعان جۇدىرىعىن جازدىرۋدىڭ قامىمەن بولدى. جۇدىرىعىن كۇشپەن ەمەس، ەپپەن جازدىرۋدىڭ زارۋلىگى ايتپاسا دا وزىنە بەلگىلى. وقتا ـ تەكتە بالاسىنىڭ قولىن بوساتقاندا، ٴۇيدىڭ شاڭىراعىن جالاي سوققان بورانىنىڭ ىزىڭى قۇلاعىنا انىق ەستىلەدى. بوران كوككە شاپشىعان جويقىن اق باس

تولقىنداي كەرەمەت كۇش قالىپتاستىرىپ، جەر - جاھاندى سىلكىگەندە جەر بەتى شىعىستان باتىسقا قاراي قاق ورتاسىنان جارىلىپ بارا جاتقانداي سەزىلەدى. بوران سايابىرلاي قالعاندا، پانا تۇتقان ايادايء ۇيىنىڭ توبەسىندەگى اسپان الەمىنە مارجانداي قادالعان سۋىق ءتۇستى جۇلدىزدار كورىنىپ قالعانداي بولادى. بوران تلعى دا ىشقىنا سوققاندا، جۇلدىزدارمەن بەزەندىرىلگەن قارا شىمىلدىق سەكىلدى اسپان بۇكتەلىپ، جۇلدىز بىتكەن مارجانداي توگىلگەندەي نەمەسە جەر مەن كوك ساپىرىلعانداي قاھارلى داۋىس ەستىلەدى. «بوران ۇدەي سوقسا دا، كور قاراڭعى ءتۇن قىمتاپ، ەشتەڭەنى كورسەتپەسە دە ايادايء ۇيىمنىڭ ءبىر بۇرىشىندا قوزعالماي وتىرمىن عوي» دەپ تە ويلايدى ۇلۇن.

تام ۇيلەردە وتىرىپ، ەگىن ەگىپ كورمەگەن، تاۋ - وزەندى قىدىرىپ، كوشپەلى تۇرمىس وتكىزگەن، تارپاڭ تابيعاتتى قاتىگەز ساناپ، وزدەرىن قوراش ەسەپتەگەن، سونداي - اق بارلىق جۇمىس الدەبىر سەنىم نەگىزىندە ورىندالادى دەپ تۇجىرىمداعان وسى ۇلتتىڭ سەنىمىن دۇعا تۇتىپ كەلگەن ۇلۇننىڭ بۇگىنگى تۇندە سونشالىق جالعىزسىراۋىنىڭ سەبەبى باسقا ەدى. وعان وسى ءتۇنى شاڭىراقتان كورىنگەن اسپان الەمى بۇرىنعىدان ارمان بيىكتەپ قاشىقتاعانداي، شاڭىراعىن جالاي سوققان دۇلەي بوران ءتىپتى ۇدەي تۇسكەندەي ءبىلىندى.

بالا ءسۇيىپ، ەندى عانا انا سالاۋاتىن ارقالاعان ۇلۇندى ەكى نارسە، ياعني: جان جۇرەگىن جارىپ شىققان بالاسى جۇبايى ياسۋكايدى قۋانتارلىقتاي ساۋ دەنەلى مە، قالاي، بالاسىنىڭ بەت - الپەتى جۇبايىنىڭ كوڭىلىنە جاعارلىقتاي وزىنە تارتتى ما، جوق پا دەيتىن جايت قاتتى تولعاندىردى.

دەگەنمەن ۇلۇن كوپ وتپەي - اق وسى ەكى ءىستىڭ بىرەۋىنەن ۋايىمدامايتىن بولدى. بالا شەشەسىنىڭ الاقانىنان قولىن بوساتىپ، جۇمعان جۇدىرىعىن ەپپەن جازدى. باقسا بالاسىنىڭ قولىنداعىسى تاستاي قاتقان شۇكىمايتتاي قان ەكەن. بالا ونى قىزىقتى وينىشىققا بالاپ مىقتاپ

ۇستاپ الىپتى.

ەكىنشىسى، جاڭا تۋعان بالانىڭ بەت - الپەتى جايىنداعى ۋايىم ەدى. بالادا جۇبايى ياسۋكايدىڭ ٴدال ٴوز بالاسى دەرلىكتەي ەشقانداي بەلگى كورىنبەيدى. ٴبىر قاراسا ياسۋكايگە تارتقانداي، ٴبىر قاراسا تارتپاعانداي بىلىنەدى. بالا ۋايىمىنىڭ تۇپكىلىكتى سەبەبى بولىپ وتىرعان بوگدە ٴبىر جىگىتكە تارتقان دەپ ايتۋعا ۇلۇنىڭ ٴداتى تلعى شىدامايدى. شىنتۋايتقا كەلگەندە، بالا ولاردىڭ ەشقايسىسىنا دا تارتپاي، ۇلۇنىڭ ناق وزىنە تارتقان ەدى.

ياسۋكايدىڭ بالالى بولعانىنان حابار تاپقانىنان كەيىن، ٴسىرا، نە ويلاپ، نە قويعانىن بولجاۋ ۇلۇن ٴۇشىن مۇمكىن ەمەس ەدى. وزگە تايپا باتىرلارىنىڭ ادەتى بويىنشا ياسۋكاي دە ايەلىنىڭ ەكىقاباتتىق جايىن ەشكىمگە ايتپاي قۇپيا تۇتقان، قۋانعانى نەمەسە جۇبانعانى وزىنە عانا انىق، وزگەلەر جونىندە جۇمباق بولاتىن. ايتسەدە، بالا سۇيگەندىگىن حابارلاۋ ورايىندا جۇبايىنىڭ ەمەۋرىنىن ٴتۇسىنۋ ۇلۇن ٴۇشىن وتەمەسە بولمايتىن پارىز سياقتى بولدى. ايتالىق، جۇبايىنىڭ اۋزىنان بالانى ٴولتىر دەگەن ٴسوز شىققان كۇننىڭ وزىندە دە بۇعان تاڭعالۋ ورىنسىز بولار ەدى.

ياسۋكايگە حابار جەتكىزۋگە كەتكەن اتقوسشى شال ەرتەڭىندە كەشتە قايتا ورالىپ، بالاسىنا تەمۋچين دەگەن ات قويۋ جونىندە ياسۋكايدىڭ ايتقاندارىن بالانىڭ جاس شەشەسىنە اۋىزبا - اۋىز جەتكىزدى. بوساعانىنان تارتىپ ۋايىم تەڭىزىنە باتىپ جۇرگەن ۇلۇن بۇل ٴسوزدى ەستىگەندە كوڭىلى جادىراپ، سەرگىپ قالدى، جۇبايى ياسۋكايدىڭ بالاسىنا سۋىق راي بىلدىرمەگەندىگىن ٴتۇسىندى. الايدا، باسقا سەبەپتەرىنىڭ بايىبىنا بارا المادى. اتقوسشى شالدىڭ ايتقاندارىن تاپتىشتەپ ويلاعانىندا، تەمۋچين دەگەن اتتىڭ ٴمانىن قالاي تۇسىنسە دە بولاتىنداي سەزىلدى. اتقوسشى شال:

— مەن الدىيار تاقسىر ياسۋكايدى ىزدەپ بارعانىمدا، تاتار تايپاسىن ويسىراتا جەڭۋ بايلانىسىمەن قۇتتىقتاۋ جيىنالىسى وتكىزىلىپ جاتىر

ەكەن. سىرتتا مازداي جانعان وتتىڭ جانىنا قولعا تۇسكەن جاۋ باسشىسىنان ەكەۋى ىقتاپ بايلانىپتى. قۇتىقتاۋ قيمىلى شارىقتاۋ شەگىنە جەتەيىن دەگەندە، الگى ەكى باسشىنىڭ بىرەۋىن سۇيرەپ اكەلىپ باسىن كەستى. الديار تاقسىر وسى جولعى جەڭىستى ەستە قالدىرۋ ۇشىن، سول باسشىنىڭ ەسىمىن بالاسىنا قويۋدى تاپسىردى، ـــ دەدى.

بالانىڭ اتى «جەڭىستى ەستە قالدىرۋ» دەگەن سوزگە بالامالاس ٴسوز بولسا، ونىڭ ٴجونى ٴبىر باسقا، الايدا، باسى كەسىلگەن جاۋ باسشىسىنىڭ اتىن بالاعا قويۋ جۇرتتى ٴشۇبالاندىرماي قويمايتىن جايت. ياسۋكاي بالانىڭ تۋعانىنا رازى ما، الدە رازى ەمەس پە؟ بۇل ۇلۇنعا تاعى دا جۇمباق سياقتى ٴبىلىندى.

اكەسىنىڭ كىم ەكەندىگى قىلاياعى شەشەسىنە دە انىق ەمەس نارەستە موڭعۇل تايپاسى باسشىسىنىڭ ۇيىندە تەمۋچين دەگەن اتپەن، تۇڭعىش ۇلى سالاۋاتىمەن باقىتتى تۇردە ەسەيىپ - ەرجەتۋ ورايىنا كەنەلدى.

ۇلۇن بوسانعاننان كەيىن كوپ وتپەي ونە - بويى قاتتى قىزىپ، ٴولى مەن ٴتىرىنىڭ اراسىندا بىرنەشە كۇن جاتتى. دەنە قىزۋى قايتىڭقىراپ، ەسىن جيىپ باسىن ارەڭ كوتەرىپ وتىرعاندا، ۇلۇننىڭ نۇرى قايتقان جانارىنا تەمۋچيىندى كوتەرگەن ياسۋكاي ەلدىڭ بارىنەن بۇرىن شالىندى.

ۇلۇن ون ايدىڭ الدىندا ياسۋكايگە تيگەن ەدى. ول ولحونوت تايپاسىنان بولاتىن، مەركىت تايپاسىنىڭ جىگىتى ٴوزىن ولجاعا العان، مەركىت ەلىنە باراتىن جولداعى ونون وزەنىنىڭ جاعالاۋىندا ونان ياسۋكاي ولجالاپ كەتكەن ەدى. ۇلۇن مەركىت جىگىتتىڭ ون نەشە رەتكى قورلاۋىنان سوڭ ياسۋكايگە ٴتيىپ، وسى بالانى تاپتى. سوندىقتان، ول بالانىڭ اكەسى مىناۋ دەپ ەكى جىگىتتىڭ بىرەۋىن ناقتاپ ايتا المايدى.

تەمۋچيندى كوتەرىپ تۇرعان جۇبايى ياسۋكايگە ۇلۇن كوزىنىڭ قىرىمەن عانا قارادى. ياسۋكاي تەگىنەن باتىر اتانىپ، ەل قاراتىپ، جۇرت بيلەگەن ەر جۇرەك قاهارمان ەدى. قاتۋلى جۇزىنەن مەرەي بىلىنبەسە دە،

此为试读，需要完整PDF请访问： www.ertongbook.com

سالالى ساۋساقتارىنا تەمۋچىيندى قوندىرىپ، باۋىرىنا باسقان بەينەسى ۇلۇنعا ماۋقىن قاندىرا ٴسۇيىپ الارلىقتاي جىلى سەزىلدى، جۇبايى ياسۋكايدىڭ بەتىنەن سۇيۋگە باتىلى بارماسا دا، وعان دەگەن سۇيىسپەنشىلىگى ىستىق جاسقا ايىنالىپ، جۇزىنەن مونشاقتاي توگىلدى.

ول كەزدە موڭعۇل تايپاسى ىرگە تەۋىپ، قونىس جايعان ۇلى قورعاننىڭ تەرىستىك جاعىنداعى، ياعني اق قامالدىڭ سولتۇستىگىندەگى اۋماقتى ٴوڭىردى ٴبىرسىپىرا كوشپەلى ۇلتتار مەكەندەيتىن. ولار مەكەندەگەن جەردىڭ شىعىسى كيڭگان اسۋىنا، باتىسى سايان، تاڭنۇ، التاي، تيانشان تاۋىنا تۇتاسىپ، وڭتۇستىگى ۇلى قورعان ارقىلى جۇڭگومەن، ٴشول دالا (عوبي) ارقىلى باتىس ەلدەرىمەن، سولتۇستىگى بايقال كولىنىڭ توڭىرەگىندەگى جەرلەرمەن شەكارالاساتىن، سىبەريانىڭ ۇشى - قيىرسىز دالاسىنداعى ەلدەرمەن تۇتاساتىن وسىنداي تاۋ - وزەن، ٴشول دالا، شەتسىز دە شەكسىز ەن دالامەن قورشالعان اۋماقتى ٴۇستىرتتى التى وزەن ەندەي كەسىپ وتەتىن، ونون، ىڭگۇن، كەرەۋلين وزەندەرى قارا وزەن بولىپ قالىپتاسىپ وحوتسكى تەڭىزىنە، تولا، ورحون، سەلەنگى وزەندەرى بايقال كولىنە قۇيادى، وسى التى وزەن ورتا ۇستىرتتەن باستالىپ، جاسىل جايلىم، نۋ ورمان قالىپتاستىرادى. ٴبىرتالاي رۋ - تايپالار، كوشپەلى ۇلتتار ەرتە زاماننان باستاپ - اق وسى وڭىردە باسىنا ٴۇي تىگىپ، باۋىرىنا قازان اسىپ گۇلدەنىپ - كوركەيگەن، شاڭىراعى شاعىلىپ، وتى ٴوشىپ، تۇقىمى تۇزداي قۇرىعان ەدى. هۇندەر مەن رورىندار دا، تۇرىكتەر مەن ۇيعۇرلار دا وسى ٴوڭىردى اتا مەكەن ەتىپ، بىردەن - ٴبىر شىعار جول ەسەپتەلەتىن تۇستىكتەگى جەرلەرگە ىقپال كولەمىن ۇلعايتپاق بولعان. وسى سەبەپتى جۇڭگونىڭ ٴار داۋىردەگى بيلەۋشىلەرى ۇلى قورعاندى سالدىرىپ، تەرىستىكتەگى كوشپەلى قاۋىمنىڭ شابۋىلىنان ساقتانىپ وتىرعان ەدى.

موڭعۇلداردىڭ وسى وڭىرگە قاي داۋىردە كەلىپ مەكەندەگەنى انىق بولماسا دا، 8 - عاسىردىڭ الدى - ارتىندا ولار باسقا بىرنەشە تايپالار قاتارىندا تۇرىكتەردىڭ بيلىگىندە، 8 - عاسىردىڭ ورتا شەنىندە

تۇركتەردى وزىنە قاراتقان ۇيعۇرلاردىڭ بيلىگىندە، 9 ـ عاسىردىڭ سوڭىندا ۇيعۇرلاردىڭ ورنىن باسقان تاتارلاردىڭ بيلىگىندە بولدى. الايدا، موڭعۇلدار تاتارلاردى ويسىراتقانىنان كەيىن كوشىپ، قولىنا بيلىك الدى، ٴوز الدىنا زاڭ ـ جارلىق شىعاردى. قانداستىق بايلانىسى جوق ۇلتتار الدى ـ الدىنا جەر يەلەپ، ۇستىرتتەگى جايىلىمعا شاشىلا قونىپ، جىل بويى مال تابىنىنا، ايەل زاتىنا، وتار ـ جايىلىمعا تالاسىپ ٴومىر وتكىزدى.

تەمۇچين ەرجەتكەن 12 ـ عاسىردىڭ ورتا شەنىندە، موڭعۇل تايپاسىنان سىرت، قىرعىز، ويرات، مەركىت، تاتار، كەرەي، نايمان، وڭعوت (ۋاق) سياقتى كوپتەگەن تايپالار موڭعۇل ۇستىرتىندە تۇردى. موڭعۇل تايپاسى مەن تاتار تايپاسى موڭعۇل ۇستىرتىندەگى باسقا تايپالارعا باسشىلىق ەتۋ بيلىگىن الۋ ٴۇشىن شاعىن ۇرىستاردى توقتاتپادى. تەمۇچين وسى ەكى تايپانىڭ اراسىنداعى تايتالاس شيەلەنىسكەن شاقتا تولىسىپ ەرجەتتى.

تۇرلىشە تايپالار اراسىندا باقتالاستىق سايىستار بولىپ وتىرعانىنىڭ ۇستىنە، ٴبىر تايپانىڭ ىشىندەدە مۇددە قاقتىعىسى سايابىرلامادى. موڭعۇل تايپاسى ٴوز ىشىنەن دەربەس رۋلارعا ٴبولىنىپ، الدى ـ الدىنا جەر يەمدەنىپ، قىمسەتسە ـ اق مۇيىزدەسە كەتەتىن بولدى. ياسۋكاي تاۋەلدى بولىپ كەلگەن بورجىگىن رۋى تەگىنىنەن موڭعۇلداردى نەگىز ەتكەن رۋ ەدى. تۇتاس موڭعۇل تايپاسىنان موڭعۇل تايپاسىنا باسشىلىق ەتكەن تالاي ـ تالاي جەتەكشىلەر شىقتى. ياسۋكايدىڭ ۇلى اتاسى حابۇل تۇڭعىش رەتكى حان بولدى، ول الدى ـ الدىنا كەتكەن موڭعۇل اۋىلدارىنىڭ باسىن قوسىپ، وزگە تايپالاردىڭ شاپقىنشىلىعىنان ساقتانۋ، ٴوز تايپاسىنىڭ مۇددەسىن قورعاۋ تۋرالى زاڭ ـ ەرەجەلەر جاسادى. ەكىنشى حان دايشعۇت تايپاسىنان شىققان امباعاي بولعانىمەن، ٴۇشىنشى كەزەككە اۋىسقاندا بورجىگىن رۋىنا حاندىق شەن تاعى دا ٴتيىپ، ياسۋكايدىڭ اكەسى حوتولا حاندىق قۇردى، ياسۋكايدىڭ ٴوزى ٴتورتىنشى حان بولدى.

تەمۋچين وسىنداي جاعدايداعى موٴعۇل ۇستىرتىندە تۋىلىپ، موٴعۇل تايپا باسشىسىنىڭ ۇيىندە ەرجەتتى. تەمۋچين ەكى جاسقا شىققان سوڭ ۇلۇن حاساردى، تاعى دا ەكى جىل وتكەندە حاشۇندى تۋدى. بۇل ۇشەۋى دە ۇل ەدى. تەمۋچيننىڭ حاسار، حاشۇن ەسىمدى ەكى ىنىسىنەن سىرت، ياسۋكايدىڭ تاعى ٴبىر ايەلىنەن تۋعان، وزىنەن ٴبىر جاس كىشى بەكتەر، ەكى جاس كىشى بەلگۇدەي دەگەن ەكى ٴىنىسى دە بولدى. تەمۋچين ٴبىر شەشەدەن تۋعان ەكى ىنىسىمەن جانە شەشەسى بولەك ەكى ىنىسىمەن ٴبىر ۇيدە قاتار ٴوستى. ياسۋكاي بالالارىنا شىن جۇرەكتەن رازى بولىپ، بەس بالاسىن تەگىس ايالادى، قاي ـ قايسىسىن دا ايرىقشا ەركەلەتپەدى، الالامادى. ۇلۇن دا سولاي ەتتى، وزىنەن تۋعان بالالار مەن باسقا ايەلدەن تۋعان ەكى بالانى بىردەي ايالادى، ٴبىرىن جاقسى، ٴبىرىن جامان كورمەدى. جۇبايى ياسۋكايدىڭ تەمۋچيندى الالاعانى سياقتى، ۇلۇن دا ياسۋكايدىڭ وزگە ايەلىنەن تۋعان بالالارىنا الاكوزبەن قارامادى. بۇل ىستە ۇلۇن اسا يكەمدىلىك كورسەتتى.

تەمۋچين جەتى جاسقا شىققاندا، ۇلۇننان تەمۇگەي تۋدى. جەتى جاستاعى تەمۋچين وزىمەن قۇرداس بالالارعا قاراعاندا دەنەلى، كۇشتى بولعانىمەن، بەتالدى سويلەمەيتىن، كوپ ۇندەمەيتىن، ۇرىس ـ قاعىسقا جولامايتىن، وقتا ـ تەكتە ۇرىس ـ قاعىس بولا قالعاندا ەشنارسەدەن تايىنبايتىن، جاڭجالداسقان جاقتىڭ ياناتتاعان سوزىنە دە سابىرلىلىقپەن قۇلاق اسىپ، ايتارىن ابدەن ايتىپ بولعاننان كەيىن ٴتيىستى جاۋابىن قايتاراتىن، قورلىعى ٴوتىپ كەتكەندەردى باسسالىپ سابايتىن، قولىنا تۇسكەن نارسەمەن ۇراتىن، باسىن بالشىققا باتىرىپ تەپكىلەيتىن ەدى. تەمۋچيننىڭ وسىنداي قاتىگەز قيمىلدارىن كورىپ اراشاعا تۇسكەن ەرەسەكتەر ونى توماعا تۇيىق مىنەزدى، جاقسىلىقتى بىلمەيتىن جان دەپ سانادى، سوندىقتان، ولار ەكىنىڭ بىرىندە ونى ەرەسەك ادام ساناپ، ەرەسەك ادامدارعا ۇرىسقانداي ۇرسىپ ٴجۇردى.

جايشىلىقتا تەمۋچين كوزگە كوپ تۇسپەيتىن، كوپ سويلەمەيتىن بالا ەدى، اعالىق سالاۋاتىمەن كىشكەنە باۋىرلارىنا جول بەرىپ، شەشەسىنە

جارماسىپ، اۋرە - سارساڭعا سالماسا دا، ادەتتەگى بالالار سياقتى انا مەيىرىنە بولەنگىسى كەلەتىن.

تەمۋچين جەتى جاسىنان - اق ٴوز تايپاسىنان شىققان اعا بۋىندار جونىندەگى حيكايالاردى ەستي باستادى. تەمۋچيننىڭ بۇلتەشۋي دەگەن جاماعايىنى بار بولاتىن. ول جاس كەزىندە ەڭىرەگەن ەر، بۇل تۇستا بەت - اۋزىن قالىڭ تۇك باسقان شال ەدى، بالالارعا اسا قايىرىمدى، اسا باۋىرمال جانە وتە شەشەن. ول اندا - ساندا ياسۇكايدىڭ ۇيىنە قىدىرا كەلگەن تۇستارىندا اتا - بابالارىنىڭ اڭگىمەسىن شەرتەتىن، اتا - بابالارىنىڭ سوزدەرىن ەت قۇلاعىمەن ەستىگەندەي، ارەكەت - قيمىلدارىن ٴوز كوزىمەن كورگەندەي ناشىنا كەلتىرە سويلەپ، تىڭداۋشىلاردى باۋراپ اكەتەتىن، ادامدار توپتالا قالسا بولدى، ويىنا توقىپ، جادىنا جاسىرىپ كەلگەن قيلى - قيلى اڭگىمەلەردى جاندى دا ناقتى تۇردە سويلەيتىن ەدى. ونىڭ اڭگىمەلەرىن ٴبىرسىپىرا ادامدار ەسىنە ساقتاسا دا، ٴدال ٴوزىنىڭ ايتقانىنداي اڭگىمەلەپ بەرە المايتىن، تاۋسىلمايتىن سونشالىق مول اڭگىمەنى بۇلتەشۋي باتىرشا ەستە ساقتايىق دەپ تە ويلامايتىن.

بۇلتەشۋي باتىر اڭگىمە ايتاردا جۇرت وزدەرى بىلەتىن اڭگىمەلەرىن ىشتەي ايتىپ شىعاتىن.

— باتۋشاعان، باتۋشاعاننىڭ بالاسى تامسا، تامسانىڭ بالاسى حورىسار مەرگەن، حورىسار مەرگەننىڭ بالاسى ۋجىم بۇرىل، ۋجىم بۇرىلدىڭ بالاسى سالىحاشۋي، سالىحاشۋيدىڭ بالاسى بادىراق، بادىراقتىڭ بالاسى شيگسۋشي، — دەسەتىن نەمەسە اتا - بابالارىنىڭ باستى - باستى ادامدارىنىڭ ەسىمىن ايتىپ بولعاننان كەيىن، تاعى دا ىلگەرىلەي ٴتۇسىپ:

— شيگسۋشيدىڭ بالاسى حارشۋ، حارشۋدىڭ بالاسى بۇرجىگىتەي مەرگەن، بۇرجىگىتەيدىڭ ماڭعۇلجىن عوۋا دەگەن سۇلۋ بايبىشەسى بولىپتى، ول تورعولجىن باين دەيتىن ۇل تاۋىپتى، تورعولجىن باييننىڭ بوروكچىن عوۋا دەگەن اي مەن كۇندەي بايبىشەسى، بورىلداسۋيالبي دەگەن جاس اتقوسشىسى جانە دايىر، بورا دەيتىن ەكى سايگۇلىگى بولعان ەكەن

دەپ سۋدىرلاتا ايتىپ شىعاتىن ەدى.

شەشەن ادامدارىمىزدىڭ ايتقانىنداي بايانداي الماسپىز دەپ جاسقانعان وزگەلەر اڭگىمەسىن دوعاراتىن. اي مەن كۇندەي بايبىشەسى، ەكى سايگۇلىگى، جاس اتقوسشىسى بار ونىنشى ۇرپاقتىڭ باسشىسى تورعولجىن بايىننان كەيىن تۇلعان بالالاردىڭ سانى كوبەيگەندىكتەن، مۇندايدا ەلدەن ەرەك ەستە ۇستاۋ قابىلەتى بار بۇلتەشۇي سياقتى ادامدارعا اڭگىمە شەرتتىرۋدەن باسقا امال تابىلمايتىن ەدى. جۇرتتىڭ ٴسوزى ابدەن سارقىلعاندا بۇلتەشۇي ىشتەي رازىلىعىن ٴبىلدىرىپ، ٴاجىم باسقان جۇزىنەن قۋانىش سەزىمى بايقالىپ، اڭگىمەسىن بايىپپەن باستايتىن. ارينە، ونىڭ اڭگىمەسى موڭعۇل ۇلتىنىڭ ٴار داۋىردەگى باسشىلارىنىڭ ەسىمىن ٴتىزىپ ايتۋمەن تىنا سالمايدى.

— تورعولجىن بايىن مەن ونىڭ بايبىشەسى بوروكچىن عوۋا تاتۋ - ٴتاتتى وتكەن ەرلى - زايىپتى ەكەن، ٴبىرىن - ٴبىرى قاتتى ايالاعاندىعىنان با، قالاي، ەكەۋى جالعىز كوزدى بالالى بولىپ، وعان دوباسوقىر دەگەن ات قويىپتى. ونىڭ ماڭدايىنا بىتكەن جالعىز كوزى ٴۇش كوش الىستاعى نارسەلەردى كورەتىن كەرەمەت كوز ەكەن. ولار دوباسوقىردان كەيىن دوبۇمەرگەن دەگەن بالا ٴسۇيىپتى. كوپ وتپەي ەكەۋى اسا جىگەرلى جىگىت بولىپ جەتىلىپتى. اعالى - ٴىنىلى ەكەۋى كۇندەردىڭ بىرىندە اڭ اۋلاۋعا شىعادى، دوباسوقىر كەڭ بايتاق دالاعا كوز جىبەرىپ: «سوناۋ شالعايداعى نەكەلەنۋ جاسىنا تولعان قىز ەكەن، اناۋ جەر سونىڭ وتەتىن جولى، ەرتەڭ سول اراعا كەلگەندە، ونى تارتىپ الىپ، ساعان الىپ بەرەيىن» دەيدى. دوبۇمەرگەن بۇعان ونشا سەنە قويمايدى، ايتسەدە ەرتەڭىندە سول جەرگە بارىپ تۇرعاندارىندا، ۇزاتىپ بارا جاتقان قىزدى ورتاسىنا العان ٴبىر توپ ادام جەتىپ كەلەدى. دوباسوقىر وقتاۋلى ساداعىن، قىلىشىن الىپ بۇلارعا تاپ بەرەدى. ٴسويتىپ، الۋن عوۋا دوبۇمەرگەننىڭ ايەلى بولادى. ولار كوپ ۇزاماي بالا سۇيەدى. ۇلكەن ۇلىنىڭ اتى بەلگۇنودەي، كىشى ۇلىنىڭ اتى بوكونۇدەي قويىلادى دا، عوۋا دوبۇ بەلگۇنودەي رۋى مەن بوكونۇدەي رۋىنىڭ اتا تەگىنە ينالادى. الۋن

عوۋانى ايەلدىككە العان دوبۇ مەرگەن ەكى بالاسى مەن ايەلىن ارتىنا تاستاپ جاستاي دۇنيە سالادى. الۋىن عوۋا كۇيەۋى قايتىس بولعاننان كەيىن دە ٴۇش بالا تۋادى، ٴبىراق جورا ـ جوسىنعا جۇگىنىپ كۇيەۋگە تيمەيدى. قالاي بالالى بولدى دەيسىز عوي، ٴار رەت جۇكتى بولار الدىندا، كوگىلدىر اسپاننان تۇسكەن ٴبىر ٴتۇرلى ساۋلە شاڭىراعىنان دەنەسىنە شاشىرايدى ەكەن. وسى حيكمەت ارقىلى تۋىلعان بۇحۋ حاتكى، بوكتوسالجى، بودىنسار مۇڭقىگى سياقتىلار حاتكىن رۋىنىڭ، سالجىحۋت رۋىنىڭ، بۇرجىگىن رۋىنىڭ اتا ـ باباسى بولىپتى. بودىنسار مۇڭقىگىنىڭ قانى ارالاسقان بۇرجىگىن رۋىنداعىلار، شىنتۋايتىندا كەلگەندە الۋىن عوۋانىڭ قانى مەن اسپان ساۋلەسىنىڭ ارالاسۋىنان پايدا بولىپتى، — دەپ اڭگىمەسىن سوزا ٴتۇسۋشى ەدى.

بۇلتەشۇي شەشەن بودىنساردان كەيىنگى تالاي ـ تالاي باتىرلاردىڭ ٴىس ـ ارەكەتتەرىن اناعۇرلىم جاندى، اناعۇرلىم ناقتى سويلەيتىن. بودىنساردان ياسۋكايگە دەيىنگى ارالىقتا ون اتا وتكەن ەكەن. بۇلار جونىندەگى اڭگىمە وتە ۇزاق بولعاندىقتان، ٴبىر تۇندە ٴبارىن ايتىپ ٴبىتىرۋ مۇمكىن ەمەس ەدى.

جەتى جاستاعى تەمۋچيندى دوباسوقىر جونىندەگى اڭگىمە باۋراعانى بولماسا، وزگە اڭگىمەلەر وعان اسەر ەتپەدى، تۇسىنىكسىز سەزىلدى. ونىڭ ەسەسىنە بۇلتەشۇي شەشەن بۇكىل تايپانىڭ باس قوسقان جينالىسىندا، قيساشى اقساقالداردىڭ ٴبىرى رەتىندە ٴوي الدىنداعى تىنىستى تەكشەدە تۇرىپ، موڭعۇل ۇلتىنىڭ تۋلۋ بارىسىن بەسىك جىرىنىڭ اۋەنىنە سالا قالىڭ قاۋىمعا ايتىپ بەرسە، مۇنداي مازمۇنداعى اڭگىمەلەر تەمۋچينگە تاڭسىق بىلىنەتىن ـ دى.

— قۇدايدىڭ ٴامىرى بويىنشا باقىتتى تۋعان كوكجال اسقان سۇلۋ كەلىنشەگى عوۋا مارىلمەن (تەڭبىل مارال) بىرگە تەڭىز ـ مۇحيتتاردان ٴوتىپ، ونون وزەنىنىڭ جاعالاۋى مەن مول ىرىستى بۇرحان حالدۇن تاۋىندا مەكەندەپ، باتۋشاعان دەگەن بالا ٴسۇيىپتى، — دەيتىن ول.

بەسىك جىرىمەن باستالاتىن بۇل شاعىن ەرتەگى قىسقا ۋاقىتتىق

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com